

У. Д. Токарева,
аспірант, Донецький державний університет управління, м. Маріуполь, Україна
ORCID ID: 0000-0003-3919-5661

DOI: 10.32702/2306-6814.2021.11.135

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ СУСПІЛЬНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ

U. Tokareva,
Postgraduate Student of Donetsk State University of Management, Mariupol, Ukraine

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF PUBLIC ADMINISTRATION
IN THE FIELD OF PUBLIC AND CIVIL INCLUSION

Визначено, що створення безбар'єрного простору для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп є однією із першочергових вимог для України, тому прийняття Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року означає своєчасність та необхідність управлінських дій щодо реалізації безбар'єрності та формування інклюзивного суспільства в країні.

Доведено, що серед напрямів створення безбар'єрного простору особливе місце мають суспільна (соціальна) та громадянська безбар'єрність.

Відмічено, що у провідних країнах досягнення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності здійснюється шляхом комплексних заходів та спеціальних програм. Адаптація міжнародного досвіду сприятиме вирішенню аналогічних проблем в Україні та підвищуватиме ефективність дій публічної влади.

Визначено, що забезпечення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності відповідає Цілям сталого розвитку до 2030 року. Досягнення цих цілей відображено наразі в нормативно-правових документах та організаційній діяльності органів публічної влади в Україні, є важливою основою для суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності.

Проаналізовано досвід вирішення цих питань на рівні Європейського Союзу, в окремих країнах (Данія, Фінляндія, Норвегія, Естонія, Польща, Німеччина, Великобританія, США, Ізраїль).

Обґрунтовано важливість під час створення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності враховувати досвід зарубіжних країн та використовувати відповідні заходи та форми організації.

Запропоновано для реалізації цих заходів органам публічної влади посилити інклюзивність та безбар'єрність нормативно-правових актів, які стосуються захисту прав мало-

мобільних груп; для виконання Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року визначити відповідальність та повноваження місцевих та регіональних органів публічної влади у створенні безбар'єрного середовища; забезпечити впровадження принципів інклюзивності у прийнятті всіх управлінських рішень; здійснювати державну та місцеву політику створення інклюзивного суспільства в Україні відповідно Цілей сталого розвитку.

It is determined that the creation of an inclusive space for people with disabilities and other low-mobility groups is one of the priority requirements for Ukraine, so the adoption of the National Strategy to create an inclusive space in Ukraine for the period up to 2030 means the timeliness and necessity of management actions to create an inclusive society in the country.

It is proved that among the directions of creating an inclusive space, public and civil inclusion have a special place.

It is noted that in the leading countries the achievement of public (social) and civil barriers is achieved through comprehensive measures and special programs. Adaptation of international experience will help to solve similar problems in Ukraine and increase the effectiveness of public authorities.

It has been determined that ensuring public (social) and civic inclusion meets the Sustainable Development Goals by 2030. The achievement of these goals is currently reflected in the legal documents and organizational activities of public authorities in Ukraine and is an important basis for public (social) and civic inclusion.

The experience of solving these issues at the level of the European Union, in some countries (Denmark, Finland, Norway, Estonia, Poland, Germany, Great Britain, USA, Israel) is analyzed.

The importance of taking into account the experience of foreign countries and using appropriate measures and forms of organization when creating public (social) and civic barriers is substantiated.

To implement these measures, it is proposed that public authorities strengthen the inclusiveness and accessibility of regulations relating to the protection of the rights of low-mobility groups; to implement the responsibility and powers of local and regional public authorities in creating an inclusive environment to implement the National Strategy for the creation of an inclusive space in Ukraine until 2030; ensure the implementation of the principles of inclusiveness in all management decisions; to implement state and local policy of creating an inclusive society in Ukraine in accordance with the Sustainable Development Goals.

Ключові слова: безбар'єрність, інклюзивне суспільство, маломобільні групи, соціальна згуртованість, публічна влада, державна і місцева політика, Цілі сталого розвитку.

Key words: inclusion, inclusive society, low mobility groups, social cohesion, public administration, state and local policies, Sustainable Development Goals.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року зумовлює актуальність наукового обґрунтування діяльності органів публічної влади по її реалізації, адже, як зазначається у документі "перед багатьма громадянами України стоїть ряд бар'єрів у реалізації своїх прав, отриманні доступу до публічних послуг та повноцінної участі у культурному, політичному та суспільному житті. Ці бар'єри наявні у різних сферах — від доступності до громадських та житлових будівель до працевлаштування чи культурного життя" [4].

Створення безбар'єрного простору для людей з інвалідністю та інших маломобільних груп є однією із першочергових вимог для України у зв'язку з ратифікацією Конвенції ООН про право людей з інвалідністю [3] та Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС [9], що підкреслює своєчасність та необхідність управлінських дій щодо реалізації безбар'єрності та формування інклюзивного суспільства в країні.

Серед напрямів створення безбар'єрного простору особливе місце мають суспільна (соціальна) та громадянська безбар'єрність, які означають "створення рівних можливостей участі всіх людей, їх об'єднань та

окремих суспільних груп у житті громад та держави, рівний доступ до суспільно-політичного та культурного життя, сприятливе середовище для фізичного розвитку та самореалізації, а також інклюзивне середовище як передумова для участі у всіх формах суспільного життя та громадської активності" [4].

Серед основних бар'єрів у цих напрямках виділяють такі: труднощі маломобільних груп за участі в різноманітних формах діяльності суспільства; низька інклюзія інформаційного та культурного середовища; наявність дискримінації в суспільстві за ознаками віку, статі, раси, фізичних можливостей, досвіду, зовнішності та ін.; нерівне представництво суспільних груп в органах державної та муніципальної влади; низька поінформованість громадян щодо інструментів громадської участі; низький рівень системної співпраці органів влади з організаціями громадянського суспільства; фізична та цифрова інфраструктури органів влади не повністю пристосовані для всіх суспільних груп; дизайн деяких інструментів громадської участі не адаптований до потреб всіх суспільних груп тощо.

Як свідчить міжнародний досвід, ці проблеми активно вирішуються у багатьох провідних країнах, тому досягнення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності шляхом комплексних заходів та спеціальних програм, що реалізуються у цих країнах з урахуванням нормативно-правового, організаційного та фінансового забезпечення, є важливим прикладом для України. Адаптація міжнародного досвіду, використовуючи кращі практики створення суспільного (соціального) та громадянського безбар'єрного простору, сприятиме вирішенню аналогічних проблем в Україні та підвищуватиме ефективність дій публічної влади.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідження безбар'єрності у зарубіжній та вітчизняній науковій літературі можна класифікувати за такими напрямками: 1) дослідження захисту прав людей з інвалідністю, 2) боротьба з дискримінацією, 3) забезпечення доступності шляхом впровадження універсального дизайну та розумного пристосування, 4) формування інклюзивного суспільства та культури толерантності. Безумовно, що досвід створення безбар'єрного простору у кожній країні має певні відмінності, тому доцільно проаналізувати як окремі практики досягнення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності, так і виділити загальні підходи, які використовуються наразі на міжнародному рівні. Цим питанням у вітчизняній літературі присвячені публікації О. Галицького, Р. Гришової, С. Зубченко, Ю. Каплан, В. Лучки, Т. Перегудової, Ю. Сачук, Ю. Тищенко, Д. Чернікова та ін.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є аналіз міжнародного досвіду створення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності та розробка практичних рекомендацій для його використання в діяльності органів публічної влади в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Виходячи з характеристики суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності, вважаємо необхідним зазначити, що їх забезпечення відповідає Цілям сталого розвитку до 2030 року, а саме: Ціль 5. Гендерна рівність "Забезпечення гендерної рівності, розширення прав і можливостей усіх жінок та дівчаток"; Ціль 8. Гідна праця та економічне зростання "Сприяння безперервному, всеохопному і сталому економічному зростанню, повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх"; Ціль 10. Скорочення нерівності "Скорочення нерівності всередині країн і між ними"; Ціль 11. Сталий розвиток міст і громад "Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів"; Ціль 16. Мир, справедливість та сильні інститути "Сприяння розбудові миролюбного і всеохопного суспільства задля сталого розвитку, забезпечення всім доступу до правосуддя і створення ефективних, підзвітних та інклюзивних інституцій на всіх рівнях" [6].

Досягнення цих цілей відображено наразі в нормативно-правових документах та організаційній діяльності органів публічної влади в Україні, є важливою основою для суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності.

Розглядаючи досвід зарубіжних країн у цій сфері, слід виділити практику вирішення цих питань на рівні Європейського Союзу, де прийняті директиви ЄС про реалізацію принципу рівного ставлення та заборону дискримінації за ознакою раси та етнічного походження у сфері зайнятості для різних груп громадян; про рівний доступ до системи добробуту, соціального захисту, товарів та послуг; про гендерну рівність, про рівний доступ чоловіків та жінок до товарів та послуг; про заборону дискримінації за ознакою статі [7, с. 7—8].

В ЄС створено Європейський форум з проблем інвалідності (EDF), який діє як європейська організація, що представляє інтереси 80 мільйонів людей з обмеженими можливостями та лобіює разом з іншими визнання прав осіб з обмеженими фізичними можливостями. Результатом цієї організації є визначення у статті 26 Хартії ЄС про основні права (2000 р.) прав людей з обмеженими можливостями на отримання вигоди від заходів, покликаних забезпечити їх незалежність, соціальну та професійну інтеграцію та участь у житті суспільства [10].

Важливим надбанням у забезпеченні суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності стало прийняття у 2010 році Європейської стратегії інвалідності на період 2010—2020, яка була спрямована на розширення прав і можливостей людей з обмеженими можливостями, щоб вони могли повною мірою брати участь у житті суспільства і в європейській економіці [12].

Стратегія Ради Європи про права осіб з інвалідністю на 2017—2023 роки визначила, зокрема, поняття "множинна дискримінація", яка полягає в тому, що "багато осіб з інвалідністю піддаються ризику множинних та/ або різних форм дискримінації і сегрегації від суспільства через їхні специфічні ситуації (наприклад, че-

рез фінансовий або освітній статус, житло або умови проживання, рівень необхідної допомоги, інвалідності або поєднання декількох видів інвалідності і т.д.) або певні обставини (наприклад, раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні чи інші переконання, національне, етнічне або соціальне походження, майновий стан, народження, вік, сексуальна орієнтація, гендерна визначеність чи інший статус)" [8].

Для боротьби з множинною дискримінацією та її шкідливими наслідками, у тому числі для розвитку дітей та молодих людей, у Стратегії зазначається необхідність поліпшення доступу для осіб з інвалідністю до інформації, освіти та навчальних програм і заходів щодо прав людини та їх реалізацію. Це також означає включення осіб з інвалідністю в якості суб'єктів і користувачів в освітні і навчальні проекти, що фінансуються, підтримуються, керуються чи реалізується Радою Європи [8].

В Європейському Союзі соціальна безбар'єрність забезпечується шляхом сприяння соціальній згуртованості (social cohesion) в громадах і визначається як спроможність забезпечувати загальний добробут, мінімізувати нерівності, уникаючи маргіналізації; долати розбіжності та поділи; задовольняти засоби досягнення благополуччя для всіх членів суспільства. Для реалізації ідеї соціальної згуртованості у 2010 році була прийнята Стратегія та План дій Ради Європи щодо соціальної згуртованості [13], за імплементацію якої відповідав спеціалізований міжурядовий орган — Європейський комітет із соціальної згуртованості (European Committee for Social Cohesion), який було трансформовано в 2016 році.

Соціальна згуртованість у трактуванні Ради Європи — це здатність суспільства забезпечувати благополуччя всіх своїх членів мінімізуючи диспропорції в розвитку й уникаючи маргіналізації людей. Її досягнення має на увазі створення в суспільстві атмосфери солідарності, яка зводить до мінімуму відчуженість. Концептуальним ядром доктрини соціальної згуртованості виступає включеність (залученість) людей у життя суспільства відповідно обґрунтовуються заходи спрямовані проти соціальної ізоляції й соціальної дезінтеграції, що передбачає досягнення рівності й відсутність дискримінації в забезпеченні прав людини в реальному житті за наявності різноманіття думок, культур, релігійних вірувань. Для цього пропонується розробляти програми скоординованих дій органів публічної влади, що визначають і реалізують державну соціальну політику, а також проводити регулярний моніторинг результатів зусиль, спрямованих на досягнення соціальної згуртованості.

Аналізуючи європейський досвід зменшення соціальних бар'єрів, автори дослідження "Створення безбар'єрного середовища та соціальна інклюзія: світовий досвід для України" наводять такі позитивні приклади:

у Данії модель національного добробуту та система соціального захисту містить принцип врахування соціальних проблем кожного громадянина та його індивідуальну ситуацію, що уможливорює ухвалення рішень, які максимально відповідають потребам цільових соціальних груп [7, с. 13];

у Фінляндії як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях керуються принципом "нічого для нас без нас" (nothing about us without us). Завдяки цьому значну частку конкретних заходів у сфері інклюзії та безбар'єрності повністю розробляють і контролюють їх упровадження самі реципієнти соціальних послуг та їх представницькі організації. Крім того, особливістю фінського підходу є орієнтація на первинні інституції громадянського суспільства місцевого рівня, з якими здійснюється реальна комунікація. Зазначене сприяє легітимізації рішень владних органів ще на етапі нормопроектної роботи, підвищенню суспільної довіри до влади [7, с. 14];

в Естонії було реалізовано національна стратегія "Цифровий порядок денний — 2020" (Digital Agenda 2020 for Estonia), яка розглядала ефективну громадянську комунікацію як кроссекторальну платформу, що уможливорює досягнення суспільного прогресу в усіх суміжних сферах [7, с. 14];

у Норвегії якісні комунікації, побудовані за принципом інклюзивності та універсального дизайну, визнаються невід'ємною часткою урядової політики рівних можливостей та антидискримінаційної політики [7, с. 14].

Окремо виділимо досвід Великої Британії, який демонструє важливість комунікацій для забезпечення соціальної безбар'єрності та згуртованості. Так, у Сполученому Королівстві функціонує Урядова комунікаційна служба (Government Communication Service), яка є своєрідним медіатором між державними органами, муніципальними структурами, представниками місцевих громад, ЗМІ та організаціями громадянського суспільства [7, с. 10].

Приклади створення суспільної (соціальної) безбар'єрності наводить Т. Перегудова, виділяючи соціальну підтримку інвалідів у Польщі (акції щодо реалізації здібностей людей з особливими потребами в житті на засадах сили волі, допомоги оточуючих, суспільства; функціонування організацій з питань інвалідів — Фонд ім. брата Альберта, Хельсинський фонд з захисту прав людини, польський філіал Amnesty International, Фонд SOS, Центр підтримки громадських ініціатив та організації допомоги дітям-інвалідам, центр "Євромед"), у Швеції (залучення мало мобільних груп до суспільного життя: підготовка фахівців, які допомагають і обслуговують інвалідів), у Німеччині (обстеження інвалідів, навчання, перепідготовка, працевлаштування) [5].

Досвід створення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності мають Сполучені Штати Америки, де нові підходи до інвалідності з'явилися як результат руху за громадянські права людей з інвалідністю у 60-ті роки ХХ ст. Після війни у В'єтнамі багато людей отримали травми і повернулися додому в недоступний простір. Тоді у США з'явився закон про архітектурну доступність і відношення до інвалідів стало формуватися як до повноправних членів суспільства.

Т. Перегудова звертає увагу на те, що на створення умов повноцінного життя спрямована дія суб'єктів у си-

стемі реалізації прав інвалідів в США. Функціями Національної ради по інвалідам є надання рекомендацій президенту, конгресу, реабілітаційним службам з проблем інвалідів. Наукове забезпечення здійснюється Національним науково-дослідним інститутом з проблем інвалідів. Існує розгалужена мережа з професійної підготовки, консультацій та працевлаштування інвалідів [5].

Показовим щодо створення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності вважаємо досвід Канади, де існує тісна комунікація з питань інклюзії та усунення системних бар'єрів, запровадження практик включення, доступу кожного до користування всіма благами, які передбачені відповідними програмами.

Для України доцільно використати досвід Ізраїлю, де політика держави побудована на тому, що особи з особливими потребами повинні відчувати не тільки те, що про них піклується держава та громадянське суспільство, але й що вони також є частиною національного досвіду та історії — іншими словами, йдеться не просто про інклюзію, але й розширення їхніх можливостей — як і можливостей країни [1].

Після закінчення середньої школи наступним етапом для значної частини ізраїльтян є обов'язкова служба у лавах збройних сил. Більшість ізраїльтян з особливими потребами, включаючи тих, хто має розлади аутистичного спектру, звільняються від призову до армії, але багато з них висловлюють бажання служити у лавах збройних сил, і для них існують значні можливості це здійснити. Існує декілька програм, які сприяють залученню до лав збройних сил осіб із особливими потребами: "Особливий у військовій формі" ("Special in Uniform") — партнерська програма Міністерства оборони, Єврейського національного фонду та інших інституцій, що об'єднує молодь з обмеженими можливостями та допомагає підготувати їх до кар'єри та інтеграції до дорослого суспільства після військової служби; "Ro'im Rachok" — програма, призначена для підготовки молодих людей із розладами аутистичного спектру за професіями, необхідними для ринку праці у цивільному секторі [1].

В Ізраїлі було схвалено спеціальні закони для людей із особливими потребами, які, зокрема, зобов'язують кожне державне відомство та асоціацію приймати на роботу 5% працівників з фізичними або емоційними вадами. Сам Кнесет став першим урядовим органом, який виконав цей закон, і зараз він забезпечує роботою людей з особливими потребами значно більше, ніж того вимагають п'ятивідсоткові квоти. Крім того, в Ізраїлі існують сотні організацій, які надають терапію, а також медичні, рекреаційні та житлові послуги для людей з особливими потребами [1].

ВИСНОВКИ

Наведені приклади міжнародного досвіду свідчать про важливість під час створення суспільної (соціальної) та громадянської безбар'єрності враховувати досвід зарубіжних країн та використовувати такі заходи:

1) спеціальні програми для соціального залучення та громадянської участі представників маломобільних груп;

2) комунікації та діалог щодо забезпечення безбар'єрності та інформування громадян про можливості участі у суспільному житті;

3) комплексність та узгодженість законодавства у сфері запобігання та протидії дискримінації;

4) забезпечення осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення рівними правами з усіма іншими громадянами на участь у культурному житті;

5) справедливий розподіл соціальних гарантій серед осіб, які можуть їх отримувати.

Для реалізації цих заходів органам публічної влади необхідно:

1) на законодавчому рівні — посилити інклюзивність та безбар'єрність нормативно-правових актів, які стосуються захисту прав маломобільних груп;

2) для виконання Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року визначити відповідальність та повноваження місцевих та регіональних органів публічної влади у створенні безбар'єрного середовища;

3) забезпечити впровадження принципів інклюзивності у прийнятті всіх управлінських рішень;

4) здійснювати державну та місцеву політику створення інклюзивного суспільства в Україні відповідно Цілей сталого розвитку.

Використовуючи позитивний зарубіжний досвід, в Україні доцільно забезпечити максимальну інклюзивність та безбар'єрність для подальшої демократизації та гуманізації суспільства, тому надалі перспективними є дослідження, у яких науково обґрунтовуватимуться механізми створення безбар'єрності на місцевому та галузевому рівні.

Література:

1. Коли кожен громадянин важить: ізраїльський досвід соціальної інклюзії для України. URL: [www. http://neweurope.org.ua](http://www.neweurope.org.ua) > izrayil

2. Конвенція про права інвалідів. URL: [www http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71)

3. Копенгагенская декларация о социальном развитии. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

4. Національна стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366-р. URL: [www https://.kmu.gov.ua](http://www.kmu.gov.ua) > pras

5. Перегудова Т. Інституціональне забезпечення реалізації прав інвалідів: досвід розвинених країн та стан в Україні. Економіка: реалії часу. Науковий журнал. 2015. № 4 (20). С. 41—51. URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2015/n4.html>

6. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН від 25 вересня 2015 року "Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року. URL: [https://www.undp.org > docs > Agenda2030_UA](https://www.undp.org/docs/Agenda2030_UA)

7. Створення безбар'єрного середовища та соціальної інклюзії: світовий досвід для України: аналіт. доп. /

[Зубченко С.О., Каплан Ю.Б., Тищенко Ю.А.]. — Київ: НІСД, 2020. — 24 с.

8. Стратегія Ради Європи про права осіб з інвалідністю на 2017—2023 роки. URL: <https://www.kmu.gov.ua/uploaded-files/evropi>

9. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. URL: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm

10. Хартія основних прав Європейського Союзу. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

11. Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Brussels, EC, 2010. 34 p. URL: http://ec.eu-ropa.eu/europe2020/index_en.htm

12. European Accessibility Act. Inclusion Europe. URL: <https://www.inclusion-europe.eu/european-accessibility-act/#History>

13. Revised strategy for social cohesion: [adopted by the European Committee for Social Cohesion at its 11th meeting (25—27 November 2003)]. URL: www.wcd-coe.int/ViewDoc.jsp?id=124103&Site=COE

References:

1. Rodal'-Shpiler, A. (2018), "When every citizen weighs: the Israeli experience of social inclusion for Ukraine", available at: <http://neweurope.org.ua/en-israel-s-experience-of-social-inclusion-lessons-for-ukraine/> (Accessed 15 May 2021).

2. UN (2006), "Convention on the Rights of Persons with Disabilities", available at: [wwwhttp://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_g71) (Accessed 15 May 2021).

3. UN (1995), "Copenhagen Declaration on Social Development", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_505#Text (Accessed 15 May 2021).

4. Cabinet of Ministers of Ukraine (2021), Resolution "National strategy for creating a barrier-free space in Ukraine for the period up to 2030", available at: <http://www.kmu.gov.ua/npras/pro-shvalennya-nacionalnoyi-strategiyi-iz-stvorennya-bezbaryernogo-prostoru-v-ukrayini-na-period-do-t140421> (Accessed 15 May 2021).

5. Perehudova, T. (2015), "Institutional support for the realization of the rights of people with disabilities: the

experience of developed countries and the situation in Ukraine", *Ekonomika: realiyi chasu. Naukovyy zhurnal*, vol. 4 (20), pp. 41—51, available at: <http://economics-opu.ua/files/archive/2015/n4.html> (Accessed 15 May 2021).

6. UN (2015), "UN General Assembly Resolution of September 25, 2015 "Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development", available at: https://www.undp.org/docs/Agenda2030_UA (Accessed 15 May 2021).

7. Zubchenko, S. O. Kaplan, YU. B. Tyshchenko, Yu. A. (2020), *Stvorennya bezbar'yernoho seredovyscha ta sotsial'na inklyuziya: svitovyy dosvid dlya Ukrayiny [Creating a barrier-free environment and social inclusion: a world experience for Ukraine]*, NISD, Kyiv, Ukraine.

8. Council of Europe (2016), "Council of Europe Strategy on the Rights of Persons with Disabilities for 2017—2023", available at: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/evropi.pdf> (Accessed 15 May 2021).

9. Delegation of the European Union to Ukraine (2014), "Association Agreement between Ukraine and the EU", available at: http://eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu_ukraine/association_agreement/index_uk.htm (Accessed 15 May 2021).

10. European Union (2000), "Charter of Fundamental Rights of the European Union", available at: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_524#Text (Accessed 15 May 2021).

11. European Union (2010), "Europe 2020. A European strategy for smart, sustainable and inclusive growth", available at: http://ec.eu-ropa.eu/europe2020/index_en.htm (Accessed 15 May 2021).

12. Inclusion Europe (2021), "European Accessibility Act", available at: <https://www.inclusion-europe.eu/european-accessibility-act/> (Accessed 15 May 2021).

13. European Committee for Social Cohesion (2003), "Revised strategy for social cohesion", available at: www.wcd-coe.int/ViewDoc.jsp?id=124103&Site=COE (Accessed 15 May 2021).

Стаття надійшла до редакції 31.05.2021 р.

ПЕРЕДПЛАТА

ВИДАННЯ МОЖНА ПЕРЕДПЛАТИТИ З БУДЬ-ЯКОГО МІСЯЦЯ!

— ЧЕРЕЗ РЕДАКЦІЮ (ТЕЛ. 458-10-73);

— ЧЕРЕЗ ДП "ПРЕСА"
(У КАТАЛОЗІ ВИДАНЬ УКРАЇНИ);

— ЧЕРЕЗ ПЕРЕДПЛАТНІ АГЕНТСТВА